

https://doi.org/10.31516/2410-5333.056.12

УДК 021:303.436.2:069

С. О. Шемаєв, кандидат наук із соціальних комунікацій, викладач,
Харківський технічний університет сільського господарства імені Петра
Василенка, м. Харків

svkuszakup@gmail.com

https://orcid.org/0000-0002-6862-3541

ВЗАЄМОДІЯ БІБЛІОТЕК, МУЗЕІВ, АРХІВІВ: УКРАЇНСЬКИЙ ДОСВІД¹

На основі аналізу веб-сайтів та опитування фахівців бібліотек, музеїв та архівів розкрито основні напрями взаємодії в сучасному українському інформаційному просторі. До першого напрямку віднесено соціокультурне партнерство, яке характеризується організацією спільних акцій та заходів різноманітного спрямування та відзначається розвитком краєзнавчої діяльності. У другому напрямку визначено інформаційно-ресурсну інтеграцію, спрямовану на формування спільного електронного ресурсу бібліотечних, архівних та музейних колекцій на регіональному та національному рівнях. Третій напрям — науково-освітня конвергенція, яка відзначається участю представників соціокомунікаційних структур в обговоренні спільних проблем на конференціях, модернізацією підготовки кадрів. Визначено недостатній рівень взаємодії українських бібліотек, музеїв та архівів і запропоновано його підвищення в усіх виявлених напрямках.

Ключові слова: *взаємодія бібліотек, музеїв, архівів; соціокультурне партнерство, інформаційно-ресурсна інтеграція, науково-освітня конвергенція.*

С. А. Шемаєв, кандидат наук по социальным коммуникациям,
преподаватель, Харьковский технический университет сельского
хозяйства имени Петра Василенка, г. Харьков

ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ БИБЛИОТЕК, МУЗЕЕВ, АРХИВОВ: УКРАИНСКИЙ ОПЫТ

На основе анализа веб-сайтов и опроса специалистов библиотек, музеев, архивов раскрыты основные направления взаимодействия в современном украинском информационном пространстве. К первому направлению отнесено социокультурное партнерство, которое характеризуется организацией общих акций и мероприятий разнообразных аспектов и выделяется развитием краеведческой деятельности. Во втором направлении определено информационно-ресурсную интеграцию, направленную на формирование совместного электронного ресурса библиотечных, архивных и музейных коллекций на региональном и национальном уровнях. Третье направление — научно-образовательная конвергенция, которая проявляется в участии представителей социокоммуникационных структур в обсуждении совместных проблем на конференциях, модернизации подготовки кадров. Определен недостаточный уровень взаимодействия

1 This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International License.

украинских библиотек, музеев, архивов и предложено его усиление во всех выявленных направлениях.

Ключевые слова: *взаимодействие библиотек, музеев, архивов; социокультурное партнерство, информационно-ресурсная интеграция, научно-образовательная конвергенция.*

S. O. Shemaiev, Candidate of Sciences in Social Communications, lecturer, Kharkiv Petro Vasylenko National Technical University of Agriculture, Kharkiv

INTERACTION OF LIBRARIES, MUSEUMS, ARCHIVES: UKRAINIAN EXPERIENCE

The purpose of the article is to highlight the interaction as an innovation process among libraries, museums and archives in the communication space of Ukraine.

Research Methodology. The author uses a socio-communication approach with the principles of systemic, socio-cultural and information sciences. The following methods are applied: the analysis of the content of websites of libraries, museums and archives; comparing and generalizing the obtained data, archival documentation.

Results. According to the results of the conducted survey, 36% of Ukrainian libraries host joint socially significant events. Site monitoring also shows that engagement is still not a priority for Ukrainian libraries, museums and archives. 20% of libraries, 14% of museums and 40% of archives report their partners. At the same time, only 2% of museums among such partners indicate libraries and 3% of museums mention archives as partners.

The priority areas of interaction among libraries, museums and archives have been described. They are: socio-cultural partnership, technological convergence which involves the integration of information resources of libraries, museums and archives; research and educational convergence based on the introduction to the educational process of the programs aimed at the development of future library, museum, archives specialists' comprehension of the purpose, content, forms, types and kinds of communication among libraries, museums and archives. The interaction creates the conditions for the development of three socio-communication structures as subsystems of one system.

Novelty. The areas of interaction among libraries, museums and archives as innovation process in the Ukrainian experience are systematized and summarized.

The practical significance. Basic scientific findings, conclusions and results are useful for developing partnerships among libraries and museums and archives.

Conclusion. The rapid growth in cooperation among libraries, museums and archives in the areas of socio-cultural, technological, research and educational interaction in the Ukrainian experience has been confirmed.

Keywords: *interaction of libraries, museums, archives; sociocultural partnership, information and resource integration, scientific and educational convergence.*

Постановка проблеми. Зміни, які відбуваються в діяльності сучасних соціокультурних установ, зумовлюють посилення взаємодії бібліотек з музеями й архівами. У міжнародному досвіді та в Україні актуалізуються процеси інтеграції в єдиному інформаційному просторі об'єктів культурної спадщини людства, що зберігаються у фондах різних інститутів пам'яті. Фахівці бібліотечних, архівних і музейних закладів розширюють взаємозв'язки у різних аспектах своєї діяльності, що розглядається як інноваційний процес. Зважаючи на це, проблема налагодження та посилення зв'язків бібліотек, музеїв, архівів надзвичайно актуальна.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Важливе значення для дослідження взаємодії бібліотек, музеїв і архівів має ґрунтовне дослідження праць зарубіжних авторів (Zorich, Waibel & Erway, 2008), які означають взаємодію бібліотек, музеїв, архівів в історичному аспекті; відзначають багатоаспектність цього процесу; розкривають його розвиток від окремих контактів, співробітництво та конвергенцію; акцентують на проблемах конкуренції і конфлікту. Українські вчені Г. Липак, І. Лобузін, К. Лобузін, Г. Пристай порушують проблеми інтеграції інформаційних ресурсів, архівних документів та музейних документів в умовах розвитку цифрового середовища. Зокрема визначаються шляхи консолідації інформаційних ресурсів установ соціальної пам'яті та її роль у формуванні соціокомунікаційного середовища окремих територіальних громад (Липак, 2018), обґрунтовується концептуальна модель культурно-мистецького середовища регіону на засадах розширення комунікацій бібліотеки з різними структурами культури і мистецтва (Пристай, 2016), пропонуються оригінальні науково-методичні рішення формування електронного архіву корпоративних бібліотечних знань (Лобузін, 2012), аргументуються принципи і практичні дії формування цифрових документних колекцій, зокрема й електронних бібліотек, які створюються спільними зусиллями різних соціокомунікаційних закладів (Лобузін, 2017). Проте узагальнення напрямів взаємодії бібліотек, музеїв і архівів в українському інформаційному просторі не висвітлено.

Мета статті — розкрити основні напрями взаємодії бібліотек, музеїв, архівів в інформаційному просторі України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Основи співпраці бібліотек, музеїв, архівів закладені ще на початку ХХ ст., але актуалізувалися на початку ХХІ ст. у зв'язку з розвитком інформаційних технологій, процесів глобалізації.

Вивчення основних напрямів взаємодії бібліотек, музеїв, архівів в умовах сучасного інформаційного простору України ґрунтується на поєднанні соціокомунікативного підходу з принципами системного,

соціокультурного та інформаційного. Розкриттю теми статті сприяло застосування методів: аналізу контенту веб-сайтів бібліотек, музеїв та архівів; опитування; порівняння й узагальнення отриманих даних.

Аналіз виконувався протягом 2015–2016 рр. Було переглянуто 99 веб-сайтів та опитано провідних фахівців бібліотек, музеїв, архівів. Серед них: обласні універсальні наукові бібліотеки та бібліотеки закладів вищої освіти, обласні архіви та історико-краєзнавчі музеї.

За результатами аналізу визначено спільні та відмінні характеристики сайтів українських бібліотек, музеїв та архівів. Серед спільних виявлено: подання інформації про власні фонди, виставки, зокрема віртуальні, тематичні колекції. Значна кількість бібліотек, музеїв та архівів (68%) розміщують матеріали та публікації своїх співробітників у вигляді повнотекстової або бібліографічної інформації.

Відмінності проявляються в тому, що: бібліотечні веб-сайти інформативніші за музейні та архівні завдяки поданню широкого спектра інформаційних ресурсів; їхні інформаційні системи мають різні умови супроводження та доступу. Слід також відзначити, що контент сайтів архівів і музеїв має нижчий рівень структурованості порівняно з бібліотечними.

Також у результаті моніторингу сайтів з'ясовано, що взаємодія все ще не має пріоритетного значення для українських бібліотек, музеїв та архівів. Про своїх партнерів повідомляють 20% бібліотек, 14% музеїв та 40% архівів. Водночас тільки 2% музеїв серед таких партнерів указують бібліотеки та 3% музеїв називають партнерами архівів.

Аналіз веб-сайтів, опитування фахівців бібліотек, музеїв та архівів, вивчення матеріалів конференцій та публікацій дозволяє визначити розширення їхніх зв'язків у напрямі проведення соціокультурних заходів різноманітної спрямованості: підготовка й організація літературних, музичних, краєзнавчих студій, вечорів, фестивалів, тематичних клубів, творчих зустрічей. Розвиток соціокультурного партнерства дозволяє кожному учасникові виконувати свою роботу й одночасно обмінюватися досвідом, знаннями, взаємодіяти на основі довіри, поваги, відкритості, відповідальності. Крім того, взаємодія сприяє для розвитку трьох соціокомунікаційних структур як підсистем однієї системи; зумовлює партнерство з іншими закладами культури, громадськими організаціями, владними структурами. Проте таке співробітництво в українському досвіді недостатньо активне. Це підтверджують дані опитування фахівців бібліотек, музеїв та архівів, які надають різну інформацію про їхню взаємодію. За результатами виявлено, що 36% досліджених бібліотек мають окремі, тимчасові зв'язки з музеями й архівами, водночас як про такі зв'язки з бібліотеками та архівами повідомляють 24% музеїв, а серед

архівів взагалі 18% надають інформацію про таку взаємодію. Це свідчить про їхні різні підходи до взаємодії та можливо облік.

Найпоширенішим аспектом взаємодії є краєзнавчий. Так, наприклад, спільними зусиллями працівників ОУНБ ім. М. Грушевського, історико-краєзнавчого музею, обласного Державного архіву та науковцями кафедри історії України Південноукраїнського педагогічного університету імені К. Ушинського реалізується проект «Радянський репресивний апарат: історія і наслідки». Співпраця ОУНБ ім. І. Франка з обласним краєзнавчим музеєм, літературним музеєм Прикарпаття, обласним художнім музеєм, музеєм освіти Прикарпаття, музеєм вільних змагань Прикарпатського краю, історико-меморіальним музеєм Олекси Довбуша, заповідником «Давній Галич» спрямовується на підготовку тематичних виставок з історії краю, проведення наукових конференцій та інших краєзнавчих заходів. З цією метою налагоджується співпраця між районними, міськими, сільськими бібліотеками і місцевими музеями історії.

Останнім часом спостерігається посилення комунікаційних зв'язків із музеями й архівами ХДНБ імені В. Г. Короленка, пов'язаних із вивченням історії бібліотеки, ролі та значення в її діяльності видатних постатей України та харківського регіону. Також виявлено й такі аспекти взаємодії бібліотек з музеями й архівами, як спільна підготовка й випуск бібліографічних покажчиків, довідників та інших видань. Прикладом такої співпраці може слугувати бібліографічний посібник «Розвиток музейної справи на Харківщині», підготовлений професорсько-викладацьким складом історичного факультету Харківського національного університету імені Н. В. Каразіна спільно з працівниками ХДНБ імені В. Г. Короленка та Державного архіву Харківської області. Також можна навести приклад співпраці Дніпропетровської ОУНБ з музеями й архівами щодо підготовки серії біобібліографічних покажчиків «Художники Дніпропетровщини — ювіляри року»; покажчика до ювілею Художнього музею, віртуальної подорожі «Неповторна Дніпропетровщина», анотованого переліку документів і матеріалів «Дніпропетровські архіви, музеї та бібліотеки в роки Другої світової війни».

Характерною для краєзнавчого руху в Україні стає активізація спільної пошукової роботи. Працівники бібліотек спільно з іншими соціально-комунікаційними структурами збирають матеріали з міст та сіл, повертають із забуття імена, факти, події.

Важливим комунікаційним каналом доступу до краєзнавчих ресурсів, інформації про регіон є регіональні інформаційні портали, створені всіма обласними універсальними науковими бібліотеками України. Але не всі бібліотеки формують електронний краєзнавчий

ресурс спільно з місцевими музеями й архівами. Тільки окремі бібліотеки здійснюють організацію спільного регіонального інформаційного ресурсу. Найвідомішим прикладом взаємодії бібліотек, музеїв та архівів на регіональному рівні є «Консорціум «Історична Волинь». Серед його партнерів — 5 обласних бібліотек, 2 музеї, 1 архів. Їхня взаємодія сприяє акумуляції інформації про регіон — його природу, населення, господарство, історію і культуру. Водночас доречно зауважити, що з усіх учасників цього проекту тільки Хмельницька обласна універсальна наукова бібліотека імені М. Островського та Волинський краєзнавчий музей повідомляють на своїх сайтах про таку взаємодію.

Другим напрямом, який розвивається в українському досвіді, є інформаційно-ресурсна інтеграція. Поцифрування, представлення, організація доступу до сукупності всіх матеріальних і духовних культурних досягнень є одним із пріоритетів сучасної діяльності соціокомунікаційних структур. Такий напрям взаємодії набуває активності в національному та регіональному вимірах.

На регіональному рівні консолідуються інформаційні ресурси місцевих бібліотек, архівів та музеїв. Так, наприклад, відбувається створення спільного інформаційного ресурсу Зборівського району на основі розробленої уніфікованої веб-платформи українською дослідницею (Липак, 2018). На національному рівні формується електронна бібліотека «Культура України» (Лобузин, 2017). Слід зауважити, що принцип інтеграції в ній інформаційних ресурсів полягає в об'єднанні документів, що зосереджені в розрізних інформаційно-комунікаційних структурах. Вони різноманітні за джерелами, датою створення, способом передачі і поширення, за призначенням, змістом, обсягом, ступенем доступності, соціальним статусом, режимом використання, рівнем сприймання, формою подання, структурними елементами культурного явища чи події. Такий підхід свідчить про новий рівень взаємодії. Розширення учасників формування спільного ресурсу сприяє повнішому поданню інформації та ефективнішому задоволенню потреб користувачів. Проте така взаємодія особлива, оскільки полягає в підтримці кожним учасником зв'язків з головною установою, водночас як між усіма учасниками створення спільного ресурсу взаємодія недостатня або й взагалі відсутня.

Також важливо зазначити, що бібліотеки, музеї та архіви України беруть участь у міжнародних проектах. Провідні українські бібліотеки є учасниками формування Світової електронної бібліотеки та Європеніани, багатьох проектів та програм у межах діяльності Української бібліотечної асоціації та інших. Архіви активно взаємодіють з архівними установами США, Німеччини, Росії. Музеї також

залучаються до реалізації міжнародних проектів. Для процесу інтеграції власних цифрових ресурсів до корпоративних бібліотечних цифрових проектів важливе значення має узгодження технологічних, правових питань, навчання персоналу, на чому акцентує І. Лобузін (2016).

Здійснений аналіз, попри поодинокі результати взаємодії, свідчить про недостатність взаємодії бібліотек з музеями й архівами в Україні. Це стримує реалізацію спільних проектів, формування спільної цифрової колекції інформаційних ресурсів бібліотек, музейних експонатів та архівних документів; знижує якість виставково-експозиційної діяльності, негативно позначається на подальшому розвитку бібліотек, музеїв та архівів як важливих компонентів соціальних комунікацій, впливає на оперативність та якість обслуговування користувачів та відвідувачів.

Серед основних проблем, які гальмують процеси взаємодії, можна означити: психологічні (неготовність персоналу, нерозуміння важливості співпраці); невідповідність матеріально-технічної бази сучасним вимогам; старіння персоналу; відсутність державної підтримки взаємодії; недосконалість законодавчої бази; недостатність спільних заходів на рівні професійних громадських об'єднань; невідповідність підготовки кадрів; можливість злиття бібліотек, музеїв, архівів в одну структуру. Тобто все ще існує упередженість працівників. Водночас слід зазначити, що посилення взаємодії сприятиме прискоренню розвитку всіх структур. Якщо взаємодія недостатня, бібліотеки, музеї, архіви розвиваються різними темпами. Розгортання різних форм та напрямів взаємодії дозволить «підтягнути» слабкіші соціокомунікаційні структури до рівня більш розвинутих. Крім того, зближення діяльності на основі довіри й узгодження сприятиме її наповненню новим змістом, розвитку системної єдності зі збереженням особливостей кожної підсистеми (бібліотечної, музейної, архівної).

Доцільно зауважити, що в більшості європейських країн посилюються процеси інтеграції інформаційно-ресурсної складової бібліотек, музеїв, архівів у межах міжнародних та національних, регіональних і місцевих програм та проектів. Розвиваються спільні науково-дослідницькі проекти та поглиблюється освітня конвергенція (Duff, 2013). В українському досвіді науково-освітній напрям взаємодії бібліотек, музеїв, архівів характеризується розгортанням обговорення спільних проблем у межах наукових конференцій; переглядом й удосконаленням наявних освітніх програм у напрямі зближення інформаційної, бібліотечної та архівної підготовки. Але, на нашу думку, цей напрям нині є надважливим і потребує активізації, оскільки ефективність взаємодії бібліотек, музеїв та архівів значною мірою залежить від сучасної наукової інтерпретації освітнього процесу, від того, які пріоритети будуть основою підготовки кадрів.

Висновки. 1. Взаємодія бібліотек, музеїв, архівів в українському інформаційному просторі здійснюється в таких основних напрямках: соціокультурне партнерство, яке характеризується організацією спільних соціально значущих акцій та заходів, розвитком краєзнавчої діяльності; інформаційно-ресурсна інтеграція, спрямована на формування спільного електронного ресурсу бібліотечних, архівних та музейних колекцій; науково-освітня конвергенція, яка позначається участю представників соціокомунікаційних структур в обговоренні спільних проблем на конференціях, модернізацією підготовки кадрів.

2. В Україні взаємодія бібліотек із музеями й архівами ще не є постійною й цілеспрямованою.

3. Подальший розвиток та зміцнення взаємодії українських бібліотек, музеїв, архівів на національному й регіональному рівнях пов'язані з посиленням їх співробітництва, партнерства, кооперації.

4. Основні наукові положення, висновки і результати є корисними для розвитку партнерства бібліотек з музеями й архівами.

Перспективи подальших досліджень. Вагомого значення набуває означення перспектив подальшого розвитку взаємодії бібліотек, музеїв, архівів в Україні. Потребують додаткових досліджень їхні взаємозв'язки в мережевому просторі.

Список посилань

- Липак, Г. І. (2018). Роль бібліотек, архівів, музеїв у формуванні соціокомунікаційного простору територіальних громад. *Бібліотечний вісник*, 5, 8–14.
- Лобузін, І. В. (2017). *Цифрові колекції наукової бібліотеки: організація інформаційних ресурсів та мережевої комунікації* (Автореф. дис... канд. наук із соціальних комунікацій). Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського, Київ.
- Лобузін, К. В. (2012). Створення інтегрованого бібліотечного простору: основні проблеми та шляхи вирішення. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*, 2, 34–40.
- Пристаї, Г. І. (2016). *Бібліотека як складова культурно-мистецького середовища регіону* (Автореф. дис... канд. наук із соціальних комунікацій). Харківська державна академія культури, Харків: ХДАК.
- Duff, W., Carter Je, Cherry J. M., MacNeil H. & Howarth L. C. (2013). *From coexistence to convergence: studying partnerships and collaboration among libraries, archives and museums*. Retrieved from <http://InformationR.net/ir/18-3/paper585.html>.
- Zorich, D. Waibel G. & Erway R. (2008). *Beyond the Silos of the LAMs: Collaboration Among Libraries, Archives and Museums*. Retrieved from www.oclc.org/research/publications/library/2008/2008-05.pdf.

References

- Лупак, Н. І. (2018). The Role of libraries, archives and museums in developing consolidated information resources of the territorial communities. *Bibliotечnyy visnik*, 5, 8–14. [in Ukrainian].
- Lobuzin, I. V. (2017). *Digital collection of scientific library: organization of information resources and network communication of users*. (Ph.D. in Social Sciences). V. I. Vernadsky National Library of Ukraine, Kyiv. [in Ukrainian].
- Lobuzina, K. V. (2012). Creating an Integrated Library Space: Basic Issues and Solutions. *Library Science. Documentary science. Informology*, 2, 34–40. [in Ukrainian].
- Prystai, H. I. (2016). *Library as a component of the cultural and artistic environment of the region* (Author's thesis on the Ph.D. in social communications). Kharkiv State Academy of Culture, Kharkiv. [in Ukrainian].
- Duff, W., Carter Je, Cherry J. M., MacNeil H. & Howarth L. C. (2013). *From coexistence to convergence: studying partnerships and interaction among libraries, archives and museums*. Retrieved from <http://InformationR.net/ir/18-3/paper585.html>. [in English].
- Zorich, D. Waibel G. & Erway R. (2008). *Beyond the Silos of the LAMs: Interaction among Libraries, Archives and Museums*. Retrieved from www.oclc.org/research/publications/library/2008/2008-05.pdf. [in English].

Надійшла до редколегії 02.12.2019 р.